

Dagmara Sidyk, Roksana Zdunek

Wydawnicza nowoczesność, czyli wdrożenie Open Journal System w czasopiśmie naukowym „Com.press”

Open Journal System (OJS) jest specjalistycznym, bezpłatnym oprogramowaniem typu *open source*, dedykowanym czasopismom naukowym. System stworzony w 2001 roku w Kanadzie przez Public Knowledge Project umożliwia wygodne zarządzanie czasopismem. Ideą przyświecającą twórcom oprogramowania jest nie tylko usprawnienie procesu publikacji, ale także promocja czasopism naukowych poprzez zwiększenie ich czytelnictwa, kreowanie przestrzeni komunikacji naukowej, poprawa jakości publikacji oraz wspieranie otwartego dostępu do badań naukowych. Oprogramowanie działa w oparciu o licencję *open source* GPL v2, co oznacza, że bez żadnych opłat można je pobrać, użytkować oraz w razie konieczności także modyfikować.

OJS jest obecnie najchętniej używanym oprogramowaniem dla wydawnictw naukowych, a do tej pory dzięki wsparciu systemu wydano aż 3,24 miliona publikacji. To standard w świecie nauki, z którego korzysta ponad 8 tysięcy tytułów w otwartym dostępie na całym świecie, w tym m.in. *Central European Journal of Communication*. Do tego grona dołącza właśnie czasopismo naukowe „Com.press”, wzbogacając społeczność OJS i dodając swoją cegiełkę do globalnej budowy powszechnego dostępu do wiedzy.

Podstawową zaletą wykorzystywania oprogramowania OJS jest usprawnienie cyklu wydawniczego. System zapewnia infrastrukturę techniczną wspierającą czasopisma naukowe od momentu przesłania publikacji przez autora, przez proces recenzowania i publikowania, aż po indeksowanie. Narzędzie wprowadza wyraźny i przejrzysty podział użytkowników, m.in. na czytelników, autorów, recenzentów i redaktorów, nadając tym samym każdej grupie stosowne uprawnienia. Integrując wskazane role w ramach jednej platformy dedykowanej całemu procesowi wydawniczemu, OJS umożliwia i znacząco usprawnia elektroniczny system zgłaszania, recenzowania i publikowania artykułów.

Autorzy zyskują przede wszystkim zwiększenie cytowalności i widoczności ich publikacji w środowisku naukowo-akademickim. Ponadto intuicyjny interfejs użytkownika sprawia, że komunikacja z redakcją jest dużo łatwiejsza, a wszystkie dane dotyczące publikacji znajdują się w jednym miejscu. Autor może śledzić na bieżąco pojawiające się recenzje, zarządzać plikami oraz

kontrolować cały postęp prac redakcyjnych online z dowolnego miejsca. Istnieje także możliwość podglądu historii zgłoszonych artykułów. OJS ułatwia autorom przebieg deponowania manuskryptów, wprowadzania metadanych oraz odnoszenia się do poprawek proponowanych przez redaktora i recenzentów. System gromadzi również kluczowe informacje o obecności autorów w bazach danych, takich jak np. Google Scholar, PubMed oraz Directory of Open Access Journal.

Dzięki zastosowaniu OJS w procesie wydawniczym i wykorzystaniu go przez recenzenta do oceny wskazanego artykułu wszystkie wykonywane czynności przebiegają sprawniej i w sposób znacznie bardziej zautomatyzowany. Wybrany przez redakcję recenzent dowie się o zaproszeniu do recenzji za pośrednictwem wiadomości e-mail¹. Po wybraniu opcji recenzji artykułu w panelu roboczym recenzent zostanie przeniesiony na podstronę zawierającą m.in. tytuł i abstrakt artykułu². Ciekawą funkcjonalnością OJS w zakresie procesu recenzyjnego jest umieszczenie pytania dotyczącego ujawniania przez recenzenta potencjalnych konfliktów interesów w stosunku do ocenianego artykułu, a także – niezależnie od tego – możliwość odmowy recenzji wskazanego tekstu. Pomocą w podjęciu decyzji może być widoczny na tej podstronie harmonogram procesu recenzyjnego, który dodatkowo pozytywnie wpływa na terminowość przygotowywanych recenzji, przez co stanowi ogromną zaletę OJS. Harmonogram zawiera bowiem wszystkie niezbędne terminy z punktu widzenia procesu recenzyjnego, w tym termin odpowiedzi na zaproszenie do recenzji oraz termin przesłania recenzji.

Odmowa recenzji jest jednoznaczna z usunięciem recenzenta z procesu recenzyjnego, natomiast zgoda oznacza przejście do następnego kroku przygotowania recenzji, w ramach którego recenzent będzie mógł zapoznać się ze wskazówkami recenzyjnymi opracowanymi przez czasopismo, opublikowanymi bezpośrednio na łamach OJS. Kolejny etap stanowi rozpoczęcie właściwej recenzji – to z tej podstrony recenzent może pobrać pliki związane z ocenianym artykułem. Dodatkową funkcjonalnością OJS jest opcja przesłania kopii plików artykułu po recenzji, z uwagami lub poprawkami³. Finalnie recenzent jest zobligowany do wypełnienia formularza recenzji oraz przedstawienia swojej rekomendacji dotyczącej ocenianego artykułu, wybierając jedną z dostępnych opcji. Co ciekawe, w tym miejscu recenzent

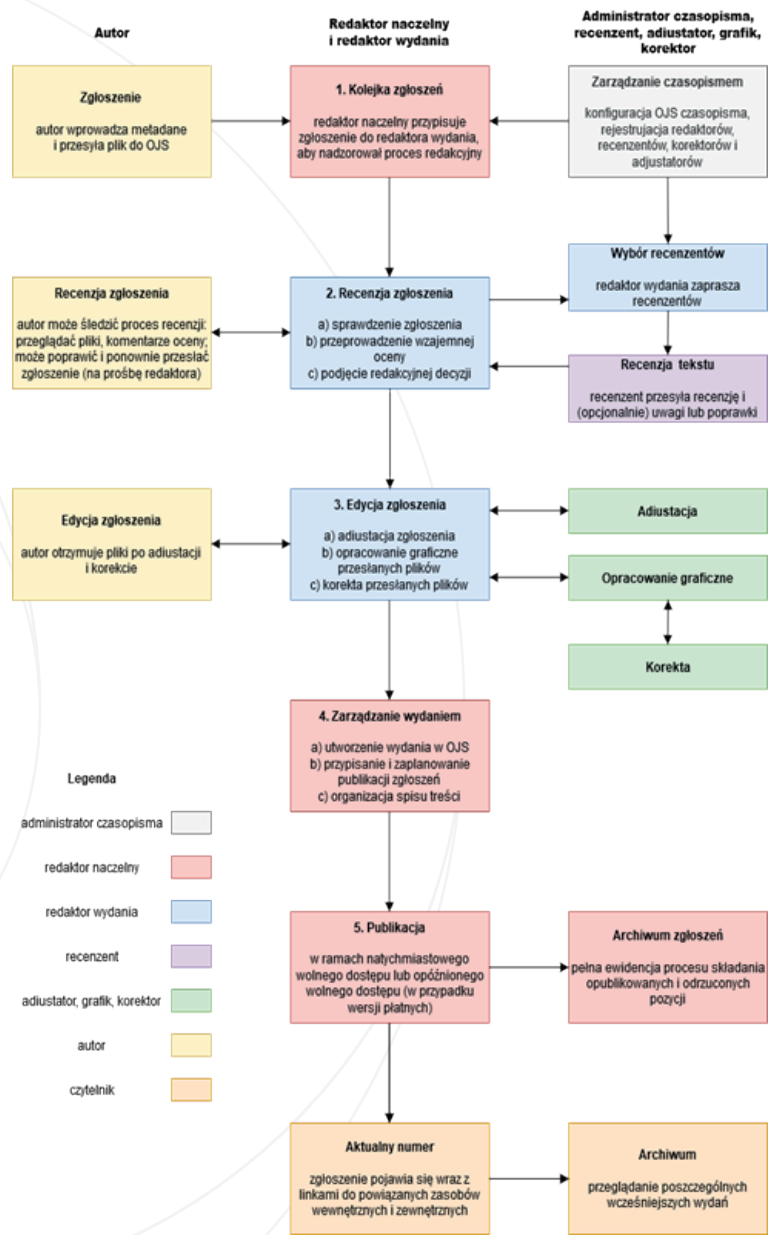
¹ Stosowne powiadomienie pojawi się także w jego panelu roboczym (*dashboard*), po utworzeniu i aktywowaniu konta w OJS czasopisma.

² Przy podwójnie ślepy procesie recenzowania (*double-blind peer-review*) recenzent na tym etapie nie otrzyma jakichkolwiek informacji o autorze artykułu.

³ Recenzent powinien zadbać o to, by przed przesłaniem pliku usunąć z niego wszystkie dane ukryte i informacje osobiste.

ma też możliwość napisania komentarzy: zarówno dla autora i redakcji (okno pierwsze), jak i wyłącznie dla redakcji (okno drugie). Mocną stroną OJS jest również weryfikacja przez recenzenta, czy zasugerowane poprawki zostały wprowadzone przez autora artykułu.

Rysunek 1. Schemat procesu wydawniczego w OJS.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: T. Maleńczuk, „Open Journal Systems” [w:] „Biuletyn EBIB”, B. Bednarek-Michalska (red. nac.), nr 2/2009 (102) marzec, Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2010, dostępny online: <http://www.ebib.info/2010/102/a.php?malenczuk>

OJS to jednak platforma usprawniająca przede wszystkim pracę redakcji czasopisma w zakresie zdalnego zarządzania procesem wydawniczym, zwłaszcza że jej obsługa i zarządzanie nią są stosunkowo intuicyjne i odbywają się za pośrednictwem przeglądarki internetowej⁴. Zaprezentowane funkcjonalności narzędzia wyraźnie wskazują również na to, że OJS umożliwia wdrożenie kompleksowego i w pełni konfigurowalnego systemu recenzji artykułów, pozwalającego na weryfikację jakości i terminowości ich działania i sprzyjającego tworzeniu bazy recenzentów. Co więcej, OJS zapewnia także sprawną komunikację między użytkownikami platformy w sposób zarówno wewnętrzny (w ramach dyskusji dotyczącej konkretnego artykułu), jak i zewnętrzny (możliwość wysyłania wiadomości mailowych, tworzenie list mailingowych), czym znacząco ułatwia pracę sekretarza redakcji czy redaktora wydania.

Do korzyści płynących z wykorzystywania OJS należy także fakt, że wartość czasopisma redagowanego przy wykorzystaniu tego narzędzia jest automatycznie indeksowana przez Google Scholar ze względu na łatwość indeksowania i wykrywalności publikowanych treści. Dzięki możliwości instalacji dodatkowych wtyczek (*plug-ins*) OJS umożliwia także przysyłanie metadanych do baz czasopism, czyli rzeczywiste zintegrowanie czasopisma z systemami indeksowania w wybranych bazach. Co więcej, dostępne wtyczki umożliwiają integrację OJS z licznymi usługami wydawniczymi, takimi jak Crossref⁵, ORCID⁶ i DOAJ⁷. Z technicznego punktu widzenia przydatnymi funkcjonalnościami tej platformy są rejestr zdarzeń oraz wskaźniki aktywności użytkowników, a przede wszystkim możliwość dokonania ostatecznego składu wydania w celu jego publikacji.

Globalny rozwój technologii wymusza zmiany w nauce – nie tylko w zakresie prowadzenia badań, ale także w aspekcie prezentacji ich rezultatów, zwłaszcza w formie publikacji. Odpowiedzią na ten proces jest postępująca elektroniczna czasopism naukowych. Wśród obserwowanych tendencji na rynku nowoczesnych periodyków naukowych wskazać należy przede wszystkim na wolny dostęp (*open access*) do publikacji wydawanych coraz

⁴ Po uprzedniej instalacji platformy na serwerze (np. wydawcy czasopisma).

⁵ Crossref jest oficjalną agencją rejestrującą DOI (Digital Object Identifier) dla publikacji – OJS umożliwia automatyczne nadawanie publikacjom cyfrowym numerów DOI. Zob. <https://www.crossref.org/>.

⁶ ORCID (*Open Researcher and Contributor ID*) jest unikalnym kodem alfanumerycznym, którego celem jest identyfikowanie autorów (i współautorów) publikacji naukowych. Zob. <https://orcid.org/>.

⁷ DOAJ (*Directory of Open Access Journals*) jest katalogiem internetowym, który indeksuje i zapewnia wolny dostęp do wysokiej jakości recenzowanych czasopism naukowych. Zob. <https://doaj.org/>.

częściej wyłącznie w wersji elektronicznej (ewentualnie z opcją druku na żądanie). Odzwierciedleniem tych zjawisk jest tworzenie e-wydawnictw z wykorzystaniem systemu zarządzania treścią (*Content Management System*, CMS), którego przykładem jest właśnie OJS. Choć na rynku systemów do zarządzania procesem wydawniczym w czasopismach znajduje się kilka alternatyw dla OJS, to jednak część z nich (płatna) jest przeznaczona raczej dla komercyjnych podmiotów, a pozostałe (bezpłatne) nie cieszą się dużą popularnością – przez nieliczne wdrożenia grono ich użytkowników (autorów, recenzentów i redaktorów) nie jest więc duże. Niewątpliwą przewagą OJS jest jednak jego wielojęzyczność (do tej pory platforma została przetłumaczona na ponad 30 języków) i responsywny interfejs czytelnika, a także wsparcie ze strony społeczności użytkowników. Nie ulega jednak wątpliwości fakt, że systemy zarządzania treścią (takie jak OJS wdrożony przez „Com.press”) stają się coraz bardziej powszechnym towarzyszem współczesnego procesu wydawniczego i jednocześnie symbolem wydawniczej nowoczesności, która jest – bliższą lub dalszą – przyszłością każdego czasopisma naukowego. Dla „Com.press” nowoczesność ta jest już teraźniejszością.